

تقدیم !برچهرین!

دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

دانشکده معارف اسلامی و حقوق

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد حقوق خصوصی

مبانی بیمه مسوولیت پزشک در حقوق ایران و فقه امامیه

با مطالعه تطبیقی در حقوق فرانسه

سید محمد زمان دریاباری

استاد راهنما:

دکتر مسیح ایزدپناه

استاد مشاور:

دکتر حمید بهرامی

تأیید: ۱۳۸۱

کلیه حقوق اعم از چاپ و تکثیر ، نسخه برداری
ترجمه ، اقتباس و ... از این پایان نامه کارشناسی ارشد
برای دانشگاه امام صادق علیه السلام محفوظ است .
نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است .

تأییدیه اعضای هیأت داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیأت داوران نسخه نهایی پایان نامه آقای سیدمحمدزمان دریاباری به شماره دانشجویی ۷۴۳۲۴۰۵۴۷

تحت عنوان: " مبانی بیمه مسئولیت پزشک در حقوق ایران و فقه امامیه با مطالعه تطبیقی در حقوق فرانسه "

را از نظر شکل و محتوی بررسی نموده و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه کارشناسی

ارشد پیوسته پیشنهاد می کنند.

اعضای هیأت داوران نام و نام خانوادگی رتبه علمی محل امضاء

۱) استاد راهنما: دکتر مسیح ایزدپناه

۲) استاد مشاور: دکتر حمید بهرامی احمدی

۳) استاد داور: دکتر علی مصلحی عراقی

۳) نماینده شورای:

تحصیلات تکمیلی دانشکده: آقای سعید بیگدلی

چکیده :

امروزه ، بیمه مسئولیت پزشکی ، اهمیت فراوانی در جوامع متمدن دارد . نگاهی به آمار تلفات و زیانهایی که در بیمارستانها و درمانگاههای خصوصی ، به بار می آید ، حاکی از خطرات بزرگی است که یک پزشک با آن روبروست . چنانکه می دانیم ، زیانهای مادی وارده بر پزشک ، به دلیل مسوولیت او ، موجب خسارات مادی زیادی برای پزشک می گردد . با این وجود ، بسیاری از پزشکان ، به دلیل بی اطلاعی از قوانین و مقررات حاکم بر حرفه خود نمی توانند از حقوق خود دفاع کنند . موضوع این پایان نامه ، مبانی بیمه مسوولیت پزشک در حقوق ایران وفقه امامیه با مطالعه تطبیقی در حقوق فرانسه ، می باشد . پایان نامه حاضر ، شامل کلیات و دو بخش اصلی است . در بخش کلیات ، به بررسی سابقه تاریخی بیمه ، ماهیت بیمه از دیدگاه حقوقدانان اسلامی و فرانسوی و اصول حاکم بر بیمه اختصاص یافته است .

بخش دوم ، از دو فصل شامل مبانی بیمه مسوولیت مدنی پزشک ، از لحاظ عملی و نظری است . در این بخش ، خطای در درمان ، مفهوم مسوولیت قرار دادی پزشک ماهیت مسوولیت مدنی پزشک ، ارکان مسوولیت مدنی پزشک و مساله اخذ برائت پزشک از بیمار ، (قبل از درمان)، با دلایل اثباتی و نقصی و همراه با استدلالات طرفین ، بررسی شده است .

بخش سوم ، از دو فصل شامل موضوع بیمه مسوولیت پزشک و تعهدات بیمه گرو بیمه گزار است . در این بخش ، همچنین استثنائات قرار داد بیمه مسوولیت پزشک نیز مورد نقد و بررسی قرار گرفته اند .

در نتیجه گیری ، نظرات جدید و راه حلهای به قانونگذار اسلامی داده شده تا قوانین موجود حول مسوولیت پزشک و قرار دادهای بیمه مسوولیت مدنی پزشک ، اصلاح شود .

واژگان کلیدی :

پزشک - مسوولیت مدنی - اخذ برائت - دیه - بیمه - بیمه مسوولیت - بیمه مسوولیت پزشک .

خلاصه :

نرى اليوم ، للتأمين من المسؤولية الطبيب ، اهميه خاصه فى الجوامع المتمدن . و لو سلطنا الضوء على الحوادث التى تقع فى المستشفيات عامه او الخاصه لارئينا ان هناك حوادث خطيره تهدد الطبيب اليوم . حيث اننا نعلم ان الضربات التى يتعرض لها الطبيب بسبب مسؤوليته ، توجب خسائر ماديه كبيره على الطبيب . مع هذا ، اكثر الاطباء ، بسبب عدم اطلاعهم من حدود القوانين الحاكم على حرفه انفسهم و قوانين التأمين و حدود مسؤوليتهم ، لم يستطيع ان يدفع عن حقوقهم .

هذه الاطروحه ، ملتب بهذا النقص و مشتمل ، على المسؤولية الطبيب و اركانه و ايضاً مفهوم التأمين من المسؤولية و فوائدها . تشتمل الاطروحه ، على ثلاثه اقسام . قسم المقدماتى (يسمى بالكليات) و قسما الاصليان .

يشتمل القسم المقدماتى ، على التاريخ التأمين و تقدمها و مفهوم التأمين من المسؤولية و اصول الحاكم على التأمين ، فى هذه القسم ، نتباحث عن عقائد المختلفه حول نظام التأمين فى النظام الفرنسى و الفقه الاسلامى .

يشتمل القسم الثانى عن فصلين ، مبانى التأمين مسؤوليه المدينه الطبيب من جهه النظرية و العمليه ، فى هذه القسم ، نتباحث عن مفهوم المسؤوليه التعاقدية و مفهوم المسؤوليه الطبيب و اركانها . ايضاً نبين مصاديق الخطاء الطبيب فى المعاينه و التشخيص و اعمال الجراحية . فى هذا القسم ، نبحت ايضاً عن اخذ البرائه الطبيب من المريض قبل المعالجه .

يشتمل قسم الثالث عن فصلين : موضوع التأمين من المسؤولية و الزامات اطراف هذا العقد فى هذا القسم ، ايضاً نتباحث عن استثناءات التأمين من المسؤولية الطبيب فى النظام الفرنسى و نظام الايرانى .

فی قسم نتیجہ ، یدع المصنف النظریات الجدیده للمقنن الاسلامی فی ایران لاصلاح القوانين
الموجود حول مسوولیه الطیب و عقود التامین من المسوولیتہ الطیب .

لغات المهمه :

طیب - مسوولیه المدنیه - اخذ البراءه - دیه - التامین - التامین من المسوولیه - التامین
من المسوولیه الطیب .

پیشکش به روان جان بافتگان راه آزادی و اهورایی مردان پاک سرشت
که همچون شمع، عاشقانه سوختند و ندا سر دادند که آزادگان جاویدند.

پیشکش به روان فرهیفته مرد پارساقوی و اندیشمند فرزانه، حضرت سید
مظفرالدین الموسوی دریاباری (نیای بزرگ) که در راه آرمان روشنگرانه
فویش، از هیچ کوششی فروگذار ننمود.

پیشکش به روان برادر شهیدم سید محمد باقر (فرهاد) دریاباری که
همچون نور، به ستیز با اهریمنان تاریک دل شتافت.

پیشکش به پدر، مادر، برادران و خواهران

مرکز اطلاعات مدرک علمی ایران
تهران

سپاسگزاری:

سپاس از جهاندار کین رنج سخت به فوبی ونیکی برآورد بفت
سپاس می‌گزارم تلاشهای پدرم و مادرم را که در دوران زندگی‌ام، یار و یاورم در
عرصه‌های علمی، فرهنگی، اجتماعی و مادی بوده‌اند.
سپاس می‌گزارم کوششهای اساتید فرزانه و دلسوزم را به ویژه جناب آقای
دکتر مسیح ایزدپناه و جناب آقای دکتر حمید بهرامی و جناب آقای دکتر علی
مصلمی (رئیس دانشکده حقوق) که از فرمن دانش آنها، همواره فوشه چین
بوده‌ام.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	دیباجه:
۶.....	فصل نخست: سیر تحولات بیمه:
۶.....	گفتار نخست: بیمه در اعصار گذشته:
۶.....	بند نخست: بیمه در دوران باستان:
۷.....	بند دوم: بیمه در عصر میانه:
۸.....	گفتار دوم: گسترش بیمه در ایران معاصر
۸.....	بند نخست: بیمه در عصر قاجار
۹.....	بند دوم: بیمه از انقراض قاجار تا جمهوری اسلامی:
۱۰.....	گفتار نخست: مفهوم بیمه و ویژگی‌های آن
۱۰.....	بند اول: مفهوم بیمه
۱۱.....	بند دوم: ویژگی‌های عقد بیمه:
	فصل دوم: ماهیت بیمه
۱۱.....	الف) ویژگی اقتصادی - اجتماعی بیمه:
۱۲.....	ب) ویژگی‌های حقوقی عقد بیمه:
۱۴.....	گفتار دوم: بیمه و خطر
۱۴.....	بند نخست: مفهوم خطر

بند دوم: انواع خطر و شرایط لازم برای بیمه کردن خطرات: ۱۴.....

الف) انواع خطر: ۱۴.....

ب) شرایط لازم برای بیمه کردن خطرات: ۱۵.....

گفتار سوم: جایگاه حقوقی و اصول بنیادی عقد بیمه ۱۸.....

بند نخست: جایگاه حقوقی عقد بیمه: ۱۸.....

الف) قائلین به مستقل نبودن عقد بیمه: ۱۸.....

۱) بیمه و هبه معوضه: ۱۸.....

۲) بیمه و جعاله: ۱۹.....

۳) بیمه و صلح: ۱۹.....

۴) بیمه و ضمان جریره: ۲۰.....

ب) قائلین به استقلال عقد بیمه: ۲۰.....

ج) قائلین به عدم مشروعیت بیمه: ۲۱.....

بند دوم: اصول حاکم بر عقد بیمه: ۲۲.....

بند سوم: انواع عقد بیمه در حال حاضر: ۲۷.....

الف) بیمه‌های اجتماعی: ۲۸.....

ب) بیمه‌های بازرگانی: ۲۸.....

بخش دوم: مبانی مسوولیت حرفه‌ای پزشک

فصل نخست: سیر تحولات مسوولیت پزشکی ۳۲.....

- گفتار نخست: تاریخچه مسوولیت پزشکی: ۳۲
- بند نخست: تمدنهای ابتدایی: ۳۲
- بند دوم: بابل، یونان و روم باستان: ۳۲
- بند سوم: ایران باستان: ۳۳
- بند چهارم: دوران اسلامی: ۳۴
- گفتار دوم: مسوولیت پزشک از لحاظ اخلاقی و کیفری: ۳۴
- بند نخست: مسوولیت اخلاقی پزشکی ۳۵
- الف) مفهوم مسوولیت اخلاقی: ۳۵
- ب) ماهیت اخلاق پزشکی: ۳۵
- بند دوم: مسوولیت کیفری پزشکی: ۳۷
- الف) مفهوم مسوولیت کیفری: ۳۷
- ب) مسوولیت کیفری پزشک به معنای اعم: ۳۷
- ج) مسوولیت انتظامی پزشک: ۳۸
- فصل دوم: ماهیت و ارکان مسوولیت مدنی پزشک ۴۰
- گفتار نخست: ماهیت مسوولیت مدنی پزشک: ۴۱
- بند نخست: بررسی دیدگاههای موجود در مورد مسوولیت پزشکی: ۴۱
- الف) قهری بودن مسوولیت پزشک: ۴۱
- ۱) سابقه امر: ۴۱

- ۲- دلایل طرفداران مسوولیت قهری پزشک: ۴۱
- ب) قراردادی بودن مسوولیت پزشک: ۴۲
- ۱) مفهوم مسوولیت قراردادی: ۴۲
- ۲- ماهیت تعهد پزشک: ۴۴
- ۲-۱) دیدگاه فائیلین به «تعهد به نتیجه» ۴۴
- ۲-۲) فائیلین به «تعهد به وسیله» بودن مسوولیت پزشک: ۴۵
- ۳) ماهیت قرارداد معالجه: ۴۸
- ۳-۱) نظریه اجاره بودن قرارداد معالجه: ۴۸
- ۳-۲) نظریه جعاله بودن عقد معالجه: ۴۹
- ۳-۳) نظریه وکالت: ۴۹
- ۳-۴) نظریه عقد نامعین: ۴۹
- گفتار دوم: ارکان مسوولیت مدنی پزشک: ۵۰
- بند نخست: خطای پزشکی ۵۰
- الف) مفهوم و معیار سنجش خطای پزشکی: ۵۱
- ب) مصادیق عمومی خطای پزشکی: ۵۲
- ۱) مرحله تشخیص: ۵۲
- ۲) خطای در معالجه: ۵۲
- ۳) خطای در عمل جراحی: ۵۳

- گفتار سوم: موضوع بیمه مسوولیت پزشکی و استثنائات آن: ۷۳
- بند نخست: موضوع بیمه مسوولیت پزشک: ۷۳
- الف) موضوع کلی بیمه مسوولیت پزشکی: ۷۳
- ب) مصادیق خطر پزشکی: ۷۴
- ۱) بی احتیاطی پزشکی: ۷۵
- ۲) بی مبالاتی پزشکی: ۷۵
- ۳) عدم رعایت نظامات پزشکی: ۷۵
- ۴) عدم مهارت: ۷۷
- بند دوم: استثنائات بیمه مسوولیت پزشک: ۷۸
- فصل دوم: تعهدات بیمه گر و بیمه گذار: ۸۲
- گفتار نخست: تعهدات بیمه گذار: ۸۲
- بند نخست: پرداخت حق بیمه: ۸۲
- بند دوم: اعلام خسارت در حداقل زمان ممکن: ۸۳
- بند سوم: هماهنگی با بیمه گر در پرداخت غرامت: ۸۴
- گفتار دوم: تعهدات بیمه گر: ۸۵
- بند نخست: پرداخت خسارات مستقیم: ۸۵
- بند دوم: پرداخت خسارات غیر مستقیم: ۸۶
- الف) معیار واقعی تعیین دیه: ۸۷

ب) ماهیت حقوقی دیه:..... ۸۹

نتیجه گیری:..... ۹۲

فهرست منابع:..... ۹۴

در ناف دو علم بوی طیب است وان هر دو فقیه یا طبیب است
می‌باش فقیه طاعت اندوز اما نه فقیه میلت آموز
می‌باش طبیب عیسوی هاش اما نه طبیب آدمی کش

دیباچه:

حرفه پزشکی از جمله حرفه هایی است که از روزگاران گذشته تاکنون، جایگاه اجتماعی خاصی داشته است. پیوند دانش پزشکی با دانش حقوق و امور مذهبی، موجب شده که حرفه پزشکی افزون بر جنبه علمی، دارای جنبه مذهبی نیز باشد. زیرا که در جوامع قدیمی که آیین بت پرستی یا چند خدایی وجود داشته است و حتی در جوامع یکتاپرست، بیماری را نتیجه خشم خدایان می‌دانستند. در غاری واقع در دره آریژ «Ariege» در کشور فرانسه، با نام غار سه برادران که در تاریخ بیستم ژوئیه ۱۹۱۴ توسط پروفیسور هانری دو بگوئن کشف شد، تصاویری دیده شد که نشان می‌داد درمان بیماران، با دور کردن شیاطین از بدن مریض صورت می‌گرفته است همچنین، سوارخ کردن جمجمه، در ادوار باستانی، توجیهات فراوانی داشته است و بیشتر، جهت دور کردن شیاطین از بدن مریض صورت می‌گرفته است. در هر حال در آغاز، فن و هنر پزشکی، با سحر و جادو همراه بوده است.^(۱)

در ادیان موسی کلیم‌الله و عیسی روح‌الله نیز بیماریها را مجازات گناه انسانها می‌دانستند که از سوی خدا بر بشر گناهکار، اعمال می‌شد. گاهی افکار شیطانی انسان را موجب ورود شیطان به مغز و جسم او می‌دانستند. در دوران جاهلیت در عربستان اطلاعات پزشکی کم بوده و بیماریها را فقط با افسون و اوراد معالجه می‌کردند. در ایران باستان، وظیفه پزشکان کشف علت واقعی بیماریها بود. واژه پزشک در ایران به معنای چاره ساز بوده است. این واژه، از ریشه «پزشک» پهلوی گرفته شده که مأخوذ از کلمات «بیشازکا» در ایران باستان و «بیه سازا» در اوستاست که در زبان پهلوی قدیم، به صورت «بشازیه» و در زبان سانسکریت، به صورت «بهشاجا» در آمده است. ایرانیان خیلی زودتر از اقوام و تمدنهای معاصر خویش، متوجه شدند که هر مرضی، منشاء جسمانی دارد و مربوط به طرز تغذیه آب و هوا و عوامل نا شناخته دیگر است و تنها بیماران روانی را، اگر به مداوا جواب نمی‌دادند، به موبدان که روانپزشک محسوب می‌شدند، معرفی می‌نمودند. در حالیکه در یونان، بسیاری از دانشمندان، تمام هم خود را بر آن داشتند که تازه به مردم بفهماند

۱- فنتزمر - پنج هزار سال پزشکی - ترجمه: سیاوش آگاه - تهران - شرکت انتشارات علمی و فرهنگی - چاپ اول ۱۳۶۶.

ص ۷.

که کاهنان یا افسونگران، نمی‌توانند امراض را درمان کنند.^(۱) بنابراین مسئولیت پزشکی، نخستین بار، در ایران باستان مطرح می‌گردد. زیرا که، در سایر جومع، به دلیل آنکه بیماری را ناشی از نیروهای ماورایی می‌دانستند، یک قدرت ماورایی را برای درمان آن لازم می‌دانستند و چون برای بشر، قدرت ماورایی قائل نبودند، طبیعتاً در صورت عدم حصول درمان نیز، مسئولیتی بر عهده طبیب که به معنای جادوگری و افسونگر بوده است، نبود. به عبارت دیگر مسئولیت پزشکی هنگامی مطرح شد که برای بیماریها، منشاء مادی قائل شدند. ظهور دین اسلام، رونق خاصی به دانش پزشکی بخشید، حدیث «العلم علمان، علم الابدان و علم الادیان» مبین توجه خاص اسلام به دانش پزشکی است. حضرت علی (ع) از پیامبر (ص)، روایتی نقل فرمودند که گویای تلقی خاص اسلام از بیماریهاست مضمون این روایت چنین است:

«در جایی مردم جمع شده بودند، حضرت، علت جمع آمدن مردم را پرسیدند، به عرض رساندند که دیوانه است. حضرت فرمودند، او دیوانه نیست، بیمار است آنگاه به یکی از اصحاب خود فرمودند که او را مورد درمان قرار داده و تا بهبودی نسبی و رفع حمله، تحت نظر داشته باشد».

بنابراین در آیین اسلام، برای پزشکان، مسئولیت قائل می‌شدند. احادیثی چون «من تطیب و لم یکن بالطب معروفاً، فأصاب نفساً فمادونها فهو ضامن» دلالت بر آنچه گفته شد دارد. با قائل شدن مسئولیت برای پزشک و گسترش دامنه مسئولیت‌های پزشکی، بیمه مسئولیت پزشکی نیز، جایگاه خاصی پیدا کرده است و حتی برخی از علماء، «ضمان جریره» را همان بیمه مسئولیت می‌دانند که در مورد پزشکان نیز اعمال می‌شده است. به عبارت دیگر، آنها، ریشه بیمه مسئولیت را در آیین اسلام و فقه اسلامی جستجو کرده‌اند.^(۲) البته عنوان «بیمه مسئولیت حرفه‌ای پزشکان، نخستین بار، توسط شرکت سهامی بیمه ملی در نوزدهمین گنگره پزشکی (رامسر - شهریور ۱۳۴۹) مطرح شد و بر ضرورت بیمه مسئولیت پزشکی تأکید شد. با این وجود، تاکنون، بیمه مسئولیت پزشکی، از دیدگاه علمی و عملی مورد توجه قرار نگرفته است. در این پژوهش، بر آنیم تا مبانی بیمه مسئولیت پزشک را در حقوق ایران و فقه امامیه بررسی کنیم. بدیهی است که مطالعه دستاوردهای علمی دانشمندان حقوق فرانسه نیز بر غنای این پژوهش، می‌افزاید.^(۳)

-
- ۱- دکتر فرامرز گودرزی - پزشکی قانونی - انتشارات آینشتاین - چاپ اول - ۱۳۷۷ ج (۱) صفحه ۸۱
 - ۲- مرتضی مطهری - بیمه در اسلام، انتشارات میقات ص ۵۰
 - ۳- جهانگیر امیرابراهیمی - بیمه مسئولیت حرفه‌ای پزشکان - مجله نظام پزشکی - سال دوم - شماره (۱) و (۲) ۱۱۵۰ - ص ۱۰۱

سوالهای تحقیق:

- ۱ - مسوولیت حرفه‌ای به چه معناست؟
- ۲ - مسوولیت پزشک بر کدام مبناء استوار است؟
- ۳ - ماهیت بیمه مسوولیت پزشک چیست؟
- ۴ - استثنائات بیمه مسوولیت پزشک کدامست؟
- ۵ - تعهدات طرفین قرارداد بیمه مسوولیت پزشک چه می‌باشد؟
- ۶ - علل نارسایی قرارداد بیمه مسوولیت پزشک چیست؟

جنبه جدید و نوآوری بودن تحقیق:

موضوع تحقیق جدید و بی سابقه می‌باشد. در این رشته تاکنون کار تخصصی انجام نگرفته است و نتیجه تحقیق، علاوه بر جنبه نظری، از لحاظ کاربردی هم می‌تواند مفید باشد. هدف از این تحقیق، رفع خلاءهای موجود در قراردادهای بیمه مسوولیت پزشک می‌باشد.

فرضیه‌ها:

- ۱ - مسوولیت حرفه‌ای، پاسخگو بودن صاحب حرفه و فن به خسارت ناشی از انجام وظایف حرفه‌ای است.
- ۲ - مبنای اصلی مسوولیت پزشک، قرارداد پزشکی است که ماهیت این قرارداد، مبتنی بر «احسان» است و در زمره عقود غیر معین قرار می‌گیرد.
- ۳ - بیمه مسوولیت پزشک، مبتنی بر تأکید مسوولیت پزشک است و اخذ برائت پزشک از بیمار تنها رافع مسوولیت مبتنی بر تقصیر است.
- ۴ - استثنائات بیمه مسوولیت پزشک، معالجات خارج از تخصص حرفه‌ای و خسارت عمدی و توأم با سوء نیت است. خسارات معنوی و عدم النفع، می‌توانند تحت پوشش قرار داد بیمه مسوولیت پزشک قرار گیرند.
- ۵ - نارسایی قرارداد بیمه مسوولیت پزشک ناشی از گستردگی موارد استثناء بیمه نامه، به رسمیت شناخته شدن اخذ برائت پزشک از بیمار و ناچیز بودن میزان دیه می‌باشد که منجر به عدم نفع بیمه‌ای در انعقاد قرارداد مذکور است.

روش انجام تحقیق:

روش انجام تحقیق به صورت کتابخانه‌ای و به صورت فیش برداری از منابع موجود در زمینه بیمه مسوولیت پزشک و بهره‌گیری از شبکه جهانی اطلاع رسانی (اینترنت) می‌باشد.